

В. І. Онопрієнко

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ ХІХ—ХХ століть

Київ: Либідь, 1998. — 304 с.

Створення підручника для вузів з історії української науки — давно на- зріла і актуальна проблема. Відповідні курси у систематизованому вигляді досі не сформовані і тому не читаються у вузах. У той же час в зарубіжних університетах історія науки і техніки викладається давно і широко. На на- шу думку, цей предмет слід ввести і до навчальних планів закладів різного ступеня і профілю. Однак підготовка нормативного курсу з історії науки і техніки — надзвичайно трудомістка справа, адже одному дослідникові не- легко опрацювати величезний матеріал, що міститься в документальних та літературних джерелах з різноманітних галузей науки, дати їм критичну оцінку, узагальнити історичний досвід розвитку науково-дослідницької та просвітницької діяльності.

Тому слід належно оцінити і всіляко вітати зусилля автора першого навчального посібника з історії української науки. Він обмежив хроноло- гічні рамки посібника ХІХ—ХХ ст., що надало більшої конкретності його змістові. Адже в праці висвітлюється саме той період історії української науки, коли вона розвивалася в певних інституційних формах.

Композиційна структура посібника і покладена в її основу періодизація розвитку науки має оригінальний, хоча й не беззаперечний характер. В. І. Онопрієнко виділяє значні блоки-періоди в історії української науки, що в цілому, на наш погляд, раціонально для підручника. Проте розділи виявилися нерівноцінними за обсягом і опрацюванням матеріалів. Та й нелегко було вкласти в широкі хронологічні рамки різних періодів масштабний, до того ж багатокомплексний матеріал, що важко піддається критичній оцінці.

Однак автор пропонує досить цікаву та конструктивну інтерпретацію ретроспективного історичного огляду в органічному зв'язку з сучасними уявленнями про динаміку української науки. Тобто в структурному відношенні, незважаючи на певні суперечності, рецензований посібник дає можливість відтворити цілісну картину історії української науки.

Позитивною рисою монографії вважаємо вдалу спробу соціокультурного аналізу складного процесу розвитку науки в Україні. У цьому відношенні значний інтерес становлять третій і четвертий розділи посібника, де всебічно висвітлені процеси інституційного становлення української науки, формування національного співтовариства вчених, розкриті складні колізії взаємодії науки і влади, особливо у 20—30-ті роки. Ці матеріали привертають увагу не стільки фактографічною наповненістю, скільки оцінками та аналізом специфіки того чи іншого етапу розвитку вітчизняної науки.

Великі труднощі постали перед автором при висвітленні післявоєнного етапу розвитку української науки — і не лише фактографічні, а й методологічні, пов'язані з оцінкою її організаційних форм, досягнень і втрачених можливостей. На основі соціологічного аналізу процесів, що відбувалися в науковому потенціалі України на цьому етапі, подана розгорнута оцінка пошуків науковців у сфері організації та впровадження їх досягнень у народне господарство, вкладу українських вчених у світову скарбницю знань. Це зроблено, виходячи із загальних засад авторської концепції історії науки як процесу формування і розвитку наукового співтовариства, і дає змогу дійти певних висновків про співвідношення та взаємодію організації і самоорганізації науки.

У посібнику є методичні блоки до кожного розділу. Це питання для самоконтролю, теми рефератів, завдання для самостійної роботи, списки додаткової літератури. Вони підготовлені ретельно і неординарно. Значний обсяг займає біографічний довідник про українських вчених, наявність якого в підручнику дуже доречно з методичної точки зору. Звичайно, можна сперечатися про склад і критерії відбору учених для такого довідника, але не викликає сумнівів корисність такого компонента в підручнику.

Поява навчального посібника з історії науки заповнює прикру прогалину в системі соціогуманітарних дисциплін, які мають викладатися в університетах, інших вузах, а також у середніх навчальних закладах. Курс з історії науки і техніки стане важливим і, головне, реальним засобом інтелектуалізації та гуманізації освіти. Систематизований і правильний методологічно викладений матеріал з історії науки має не лише світоглядне значення, але й є фундаментом для викладання багатьох гуманітарних і спеціальних дисциплін. Тому такий підручник стане в пригоді не лише викладачам університетів, але й нових ліцеїв і гімназій, де вже починають читати курс з історії науки, але поки що відсутня будь-яка навчальна та методична література.

А. Г. СЛЮСАРЕНКО (Київ), П. Д. ОВЧАРЕНКО (Київ)